Evropský parlament
2024-2029

Výbor pro zahraniční věci

2025/2050(INI)

17.11.2025

NÁVRH ZPRÁVY

o strategii EU, jak čelit novým teoriím zaměřeným proti demokracii
(2025/2050(INI))

Výbor pro zahraniční věci

Zpravodaj: Bernard Guetta

PR_INI

OBSAH

Strana

NÁVRH USNESENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU 3

VYSVĚTLUJÍCÍ PROHLÁŠENÍ.....6

NÁVRH USNESENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU

o strategii EU, jak čelit novým teoriím zaměřeným proti demokracii

(2025/2050(INI))

Evropský parlament,

– s ohledem na Listinu základních práv Evropské unie,

– s ohledem na články 2, 9, 10, 11 a 21 Smlouvy o Evropské unii,

– s ohledem na sdělení Komise o obraně demokracie a sdělení o evropském akčním plánu pro demokracii,

– s ohledem na své usnesení ze dne 22. října 2025 o institucionálních důsledcích jednání o rozšíření EU,

– s ohledem na Chartu Organizace spojených národů, která zřizuje Hospodářskou a sociální radu jako jeden ze šesti hlavních orgánů Organizace spojených národů,

– s ohledem na „Samojskou dohodou“, dohodu o partnerství mezi Evropskou unií a jejími členskými státy na jedné straně a členy Organizace afrických, karibských a tichomořských států na straně druhé;

– s ohledem na článek 55 jednacího řádu,

– s ohledem na stanovisko Výboru pro rozvoj,

– s ohledem na zprávu Výboru pro zahraniční věci (A10-0000/2025),

A. vzhledem k tomu, že samotná myšlenka demokracie je dnes odmítána americkým myšlenkovým proudem – novoreakčním hnutím, které má významné vazby v Bílém domě, ve vlajkových lodích high-tech průmyslu a v několika, zejména evropských, krajně pravicových hnutích;

B. vzhledem k tomu, že existuje intelektuální konvergence mezi tímto západním proudem a ideology ruského režimu;

C. vzhledem k tomu, že je demokracie v ohrožení a nejjistějším způsobem, jak ji bránit, je zvýšit vliv a působení Evropské unie tím, že se z tohoto pilíře právního státu stane jedna ze tří velkých mocností tohoto století;

1. vyzývá Unii, aby se postavila této historické výzvě a zajistila si prostředky k tomu rozprostřít svůj vliv na další kontinenty, rozšířit své řady, umožnit zbytku světa i svým vlastním občanů lépe chápat její orgány, rozvíjet své obchodní vztahy se zeměmi Asie, Afriky a Latinské Ameriky na základě udržitelného rozvoje, investovat do výzkumu a aby urychlit svůj postup směrem ke společné obraně a konsolidaci průmyslových gigantů světového měřítka;

2. vyzývá Evropskou unii a její členské státy, aby usilovaly o vytvoření skupiny zemí, které odmítají nerovný vztah s Čínou, Spojenými státy nebo s oběma těmito zeměmi; domnívá se, že by tak došlo k novému rozložení diplomatických a obchodních sil, bez něhož bychom nebyli schopni demokracii bránit proti mocnostem, které ji odmítají nebo se od ní odvracejí;

3. vyzývá Evropskou unii, aby se třetími zeměmi, které sdílejí univerzální hodnoty demokracie, vytvořila koalici „Demokratická dohoda“ a usilovala o obranu demokracie o a mezinárodní spolupráci; zdůrazňuje, že cestu k vytvoření této dohody otevřela „koalice ochotných“;

4. vyzývá Unii, aby při prohlubování demokratických požadavků v dvoustranných dohodách s kandidátskými zeměmi nečekala až na ukončení přístupových jednání, a tím rozšířila jejich dosah; domnívá se, že by to kandidátským zemím a Evropské unii už nyní umožnilo se prosadit jako jednotný demokratický celek schopný důrazně hájit lidská práva a právní stát;

5. vyzývá Unii, aby neprodleně usilovala o podporu společného rozvoje s africkými státy a Africkou unií; upozorňuje, že v roce 2050 bude v Africe žít dvě a půl miliardy lidí, kteří pokud se nemají nelegálně dostávat do Evropy, budou potřebovat zaměstnání; že tento společný rozvoj usnadní jazyky, které naše kontinenty sdílejí; že jeho finanční a environmentální náklady budou mnohem nižší než náklady na obchodní výměnu s Asií; a že Afrika je budoucností Evropy, stejně jako je Evropa budoucností Afriky;

6. si přeje, aby si Unie zřídila vícejazyčnou rozhlasovou, internetovou a televizní stanici „Hlas Evropy“, díky níž by byla slyšet po celém světě; zdůrazňuje, že potřebné rozpočty a lidský kapitál jsou k dispozici, protože několik členských států již dlouho financuje vysoce kvalitní audiovizuální služby s mezinárodním dosahem; vyzývá Evropskou unii, aby v souladu s cíli Evropského štítu pro demokracii zvýšila podporu nezávislých médií a žurnalistiky za hranicemi Unie;

7. lituje, že Unie je ve světě příliš často vnímána jako byrokratická struktura postrádající demokratickou legitimitu; domnívá se, že proto, aby Unie na mezinárodní scéně vystupovala jako jednotná demokratická mocnost a aby se posílil pocit sounáležitosti občanů s jednotnou demokracií, by členské státy měly své vnitrostátní vedoucí představitele volit ve stejném období a na stejně dlouhé funkční období; upřesňuje, že tato harmonizace volebních kalendářů by měla přirozeně probíhat postupně;

8. trvá na tom, že je třeba stanovit přísné limity pro vnitrostátní a evropské výdaje na volby v Evropské unii, aby se její demokracie stala mezinárodním příkladem, díky převaze diskuse o myšlenkách nad reklamními kampaněmi a klamavých kampaní, kterých stále častěji využívají zahraniční mocnosti; zdůrazňuje, že součástí obrany důstojnosti veřejné diskuse musí být v každém členském státě také zachování politicky neutrálních veřejnoprávních audiovizuálních služeb, které vytvářejí kvalitní vysílání i hraný obsah;

9. vyzývá EU a členské státy, aby přísněji omezovaly velikost tiskových skupin a aby se věrně držely smyslu nařízení o digitálních službách a jeho mezinárodních norem tím, že budou na sociální sítě uplatňovat stejná pravidla, zákazy a sankce jako na psaný a audiovizuální tisk;

10. navrhuje, aby se v budoucích smlouvách Evropská rada přejmenovala na „Komoru států“ a Parlament na „Komoru Unie“; věří, že třetí země i evropští občané by pak lépe viděli, že rozhodování v Unii je skutečně pravomocí dvou demokraticky volených spolunormotvůrců, v případě Parlamentu volených přímo a nepřímo v případě Rady, kde zasedají hlavní představitelé jednotlivých zemí zvolení svými zeměmi;

11. se domnívá, že v době, kdy se Unie prosazuje na mezinárodní scéně a zajišťuje si společnou obranu, musí evropskou diplomacii vést volený politický orgán; naznačuje, že by bylo vhodné zvážit připojení Evropské služby pro vnější činnost k Evropské radě;

12. připomíná, že podle Smlouvy o Evropské unii má Unie pracovat na „udržitelném rozvoji Evropy“ a na „vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku“; zdůrazňuje, že ekonomické debaty v Unii by se proto měly zaměřit na nejlepší způsob rozvoje tržního hospodářství, které respektuje sociální spravedlnost a životní prostředí a v němž veřejné orgány hrají roli rozhodčího, a to jak mezi krátkodobým a dlouhodobým hlediskem, tak mezi zájmy zaměstnanců a akcionářů; věří, že se tím potvrdí identita Unie jako sociální demokracie a obnoví se síla demokratického a sociálního konsensu, který po válce definovala Organizace spojených národů; věří, že potvrzení této identity přispěje k prestiži Evropské unie na pěti kontinentech, k její obraně demokracie a sociálních práv a vzbudí exponenciální zájem občanů o debaty v Radě a Parlamentu;

13. očekává, že Unie přestane blokovat průmyslové fúze a veřejnou podporu strategickým podnikům, abychom mohli postavit evropské giganty proti gigantům jiných mocností podporovaným jejich státy;

14. připomíná, že akademická svoboda je pro výuku a výzkum zásadní; vyzývá Unii, aby si zajistila možnost stát se světovým výzkumným centrem, aby za tímto účelem definovala společné priority a soustředila veškeré své úsilí do určitého regionu nacházejícího se na hranicích několika členských států, vytvořila tam vysoké školy a panevropské kampusy excelence a sdružila tam všechny stávající i budoucí instituce v rámci své společné obrany, protože ty jsou kolébkou vědeckého výzkumu;

15. pověřuje svou předsedkyni, aby předala toto usnesení Radě a Komisi.

VYSVĚTLUJÍCÍ PROHLÁŠENÍ

Po porážce absolutních monarchií a vítězství nad totalitními režimy 20. století je demokracie napadána ze všech stran.

Především je jí vytýkáno, že dává moc nekompetentní většině na úkor vzdělané elity. Tuto kritiku formuloval již Platón a nyní ji přebírají ideologové novoreakčního hnutí, kteří by rádi nahradili demokracii vládou generálních ředitelů z odvětví špičkových technologií, kteří podle nich mohou nejlépe otevírat lidstvu nové obzory.

Takto aktualizovaná kritika demokracie směřuje k tomu, aby byla rozhodovací pravomoc vyhrazena omezený okruh lidí, kteří si mohou obecný zájem a své vlastní zájmy plést.

Druhá výtka demokracie spočívá v tom, že na úkor zájmu obecného prosazuje zájmy jednotlivých skupin.

Demokracie tohoto nebezpečí zdaleka nepřehlíží, neboť si ji nelze představit beze stran, sdružení nebo odborů, které jsou schopny ve jménu společného zájmu vyjednávat nezbytné kompromisy mezi jednotlivými zájmy.

Třetí výtka vůči demokracii spočívá v tom, že jí její kontrolní mechanismy a četnost rozhodovacích míst brání řešit mimořádné situace.

Tato kritika opomíjí mimořádné pravomoci, které mají všechny demokracie, a skutečnost, že oba totalitní režimy překonaly právě demokracie.

Čtvrtá výtka demokracie spočívá v tom, že tím, že ji připravuje o kulturní nebo náboženskou homogenitu společnost oslabuje.

Tuto výtku vždy vznášeli ti, kteří ideové bitvy, které demokracie umožňuje, prohráli, ale měli bychom snad litovat toho, že ženy získaly volební právo, že se prosadila myšlenka důchodů nebo že jedna víra už nemůže vnucovat svůj zákon všem, a není to snad země mnohonásobných imigračních vln, která se stala hlavní světovou mocností?

Pátá z výtek vůči demokracii spočívá v tom, že umožňuje přemíru svobod, což vede k anarchii, a že zákony a mezinárodní úmluvy chránící svobody brání přání občanů dát přednost pořádku a autoritě.

To však opomíjí, že nejzhoubnější formou nepořádku je svévole a že řád vyžaduje instituce a zákony, které naši společnost ochrání před nahodilými vášněmi, i když jim chvilkové emoce přiřknou většinu.

Dnes, stejně jako kdysi, volají kritici demokracie po zavedení silných pravomocí. Nick Land, autor knihy Temné osvícenství, dokonce vyzývá k nahrazení států strukturami podobnými podnikům, v nichž by měli slovo pouze největší akcionáři. Demokracii, která je mocí lidu složeného z občanů rovných před zákonem, by tak naradila moc nejbohatších, plutokracie.

Je těžké uvěřit, že tolik lidí takové myšlenky zastává, ale žijeme v době, kdy ministryně vnitřní bezpečnosti Spojených států uvedl následující definici Habeas Corpus: „Je to ústavní právo prezidenta," řekla v Senátu, „díky němuž může z této země lidi vyhošťovat."

°°°°°

Toto zpochybnění demokracie je vyvrcholením dalšího zpochybňování poválečného západního konsensu, jehož další pilíř, sociální ochrana, začal být narušován už na počátku 70. let.

Tehdy se země vyrábějící ropu dohodly na zvýšení svých cen a současně průmyslový vzestup Japonska ohlašoval nástup asijských „malých tygrů“ a Číny. Západní převaha byla ohrožena a právě toto nebezpečí umožnilo Margaret Thatcherové, Ronaldu Reaganovi a ekonomům chicagské školy úspěšně prosazovat odklon od keynesiánství New Dealu a poválečné éry.

„Stát není řešení, stát je problém,“ říkají. A „daně zabíjejí daně“, dodávají. Od 80. let, kdy začala „konzervativní revoluce“ po svém triumfu ve Spojených státech zachvacovat svět, začaly být sociální ochrana a redistribuční daně stále častěji odsuzovány kvůli tomu, že Západ v mezinárodní konkurenci znevýhodňují.

V následujícím desetiletí připravilo přemisťování výroby půdu pro deindustrializaci Evropy a Spojených států. Z toho vyplývající nezaměstnanost umožnila západním průmyslovým podnikům nastolit vůči svým zaměstnancům nový poměr sil, což brzy doplnila stejně hlubokou proměnou politické krajiny.

Zatímco od konce druhé světové války se všechny velké západní politické síly hlásily k sociální demokracii, sociálnímu státu nebo sociálně tržnímu hospodářství, musely teď všechny přijmout, a často i urychlit, změnu v socio-ekonomického směřování.

Tím ztratily svou identitu a tedy i zástupy voličů, kteří se přiklonili ke krajní pravici a trumpismu, sami hnáni rychlostí, rozsahem a rozmanitostí otřesů ve světě.

Obyvatelé Západu zároveň sledovali, jak se za pouhých 50 let, za dobu kratší než jeden život, těžký průmysl a s ním spojená pracovní místa přesunuly na jiné kontinenty; jak se relativizuje západní převaha v důsledku vzestupu Číny a dalších nových mocností; jak se na mezinárodní scéně prosazuje islám; jak sexuální revoluce mění zavedené společenské normy a jak se Spojené státy vzdalují své roli světového četníka, aniž by ji kdokoli jiný převzal.

Obyvatelé Západu nyní žijí v atmosféře nejistoty, která vyvolává nostalgii po mytologizované minulosti a touhu po silné moci.

°°°°°

Právě tuto touhu o znovunalezení dávných jistot vystihl Donald Trump a shrnul ji do čtyř slov: „Make America Great Again.“ Aby dostál svému slibu návratu k jistotám ztracené supervelmoci, vrací se tento prezident k prastarému právu silnějšího a osvobozuje se od multilateralismu i od brzd a protivah, na nichž je založena americká demokracie.

Volby v polovině volebního období by mohly tento vývoj zmařit, ale ve Spojených státech probíhá kulturní kontrarevoluce, protože čím více se rozvíjela práva žen a menšin, tím více neklidu rostlo v jiných částech společnosti.

Dělníci i úředníci nepřipouštějí tlak na mzdy způsobený deindustrializací, imigrací a zaměstnaností žen. Stejně jako tradicionalističtí křesťané, ani nejkonzervativnější kruhy neuznávají rovnost mužů a žen, sňatky homosexuálů nebo právo na potrat.

Trumpismus a reakční internacionála jako celek tak možná zahájily dlouhé období zpochybňování Osvícenství a demokracie.

°°°°°

Nebezpečí pro demokracii je obrovské, ale Unie může tuto historickou výzvu zvládnout, protože ať už je seznam našich slabých stránek jakkoli dlouhý, není tak dlouhý jako seznam našich silných stránek: nejbohatší trh na světě, obyvatelstvo s mimořádnou kulturní a vědeckou úrovní a společnost se silným smyslem pro solidaritu a sociální ochranu.

Když se na sebe podíváme, máme mnoho důvodů ke smutku, ale když se porovnáme, máme i důvody se uklidnit.

Čína se znovu vzchopila po staletích zapomnění, ale kvůli své demografické situaci i nedostatku středních řídicích institucí a průmyslové nadprodukci je na nadcházející desetiletí špatně připravena.

Spojené státy se snaží upevnit své ohrožené prvenství, ale od americké občanské války nebyly nikdy tak rozdělené, zatímco my Evropané, když se podíváme do mapy, jsme nikdy nebyli tak sjednocení, dokonce ani za Karla Velikého.

Stejně jako otcové zakladatelé musíme být i my odhodlaní a prozíraví: myslet velkoryse.